

N:o 112.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 13 maj 1896.
— — — — Andra Kammaren den 13 — —

Riksdagens skrifvelse till Konungen, i anledning af väckta motioner angående ändringar i förordningen om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880.

(Lagutskottets utlåtande n:o 62.)

Till Konungen.

Vid innevarande Riksdag hafva flere enskilda motionärer väckt förslag om ändringar i kongl. förordningen om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880.

Uti en af ifrågavarande motioner har framhållits behofvet af bestämmelser, huru förfaras skall, då, vid fråga om uppförande i vattendrag af ny dam för vattenverk eller förändring af äldre sådan, det vattendrag, hvarom fråga är, sträcker sig genom eller mellan två eller flere rätters domvärjo. Härom yttrar motionären:

Såsom känt vore, förekomme på synnerligen många ställen inom landet, att vattendrag sträckte sig genom två eller flera rätters domvärjo, och jembväl förekomme ej så sällan, att vattendrag utgjorde gräns mellan särskilda läns eller rätters områden, så att en del af vattendraget ansåges tillhöra ett läns eller en rätts område och annan del af vattendraget ansåges tillhöra annat läns eller annan rätts område.

Exempelvis kunde anföras Göta elf, som å ej obetydliga sträckningar utgjorde ej endast länsgräns mellan Elfsborgs län och staden Göteborg, å ena, samt Göteborgs och Bohus län, å andra sidan, än äfven häradsgräns mellan särskilda inom nämnda tvenne län belägna rättsområden. Här omförmälda förhållanden hade icke blifvit opåaktade inom den processuella delen af vattenrättslagstiftningen. Så stadgades uti kongl. förordningen angående ändring och utrifning af vattenverk den 20 januari 1824 § 8: »Sträcker sig vattendrag, som synas skall, längre än genom en domsaga, förordne hofrätten, på sökandens anmälan, särskild domare, att med uthärads nämnd saken upptaga». Vattenrättskomitén föreslog i § 84 af dess den 5 november 1870 afgifna betänkande ett stadgande af följande lydelse: »Sträcka sig vattendrag eller egor, hvarom fråga är, genom två eller flera rätters domvärjo, göre ordföranden i den rätt, hvartill saken instämd blifvit, anmälan hos hofrätten, som förordnar, vid hvilken domstol saken upptagas må. Erfordras i thy fall ny instämning, vare tid dertill en månad, sedan sakegaren om hofrättens beslut kunskap fått.» I 53 § af lag om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879 stadgades: »Sträcka sig vattendrag eller egor, om hvilka fråga är, genom två eller flera rätters domvärjo, höre målet under den rätt, der största delen af den jord, om hvars torrläggning fråga blifvit väckt, är belägen.»

I kongl. förordningen den 30 december 1880 om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund saknades deremot föreskrift, huruledes förfaras skulle, då vattendrag, hvarom fråga vore, sträckte sig genom eller mellan två eller flera rätters domvärjo. Bristen på föreskrift i förenämnda syfte hade under den tid förordningen tillämpats vållat dels i processuellt hänseende ojemnhet och sväfvande i rättskipningen samt, dels i praktiskt hänseende, synnerligen der fråga varit om bestämmande af kungsådras läge, stora olägenheter för vederbörande vattenverksegare.

Enär emellertid under nuvarande tidsförhållanden vattenkraften kommit till en, då nu gällande vattenlag antogs, icke anad användning, torde det vara af vigt, att sådana brister i lagstiftningen, genom hvilka ej ringa skada förorsakas industrien, blifva snart afhjelpa.

Uti de öfriga framställningar, hvarom här är fråga, framhålles det slöseri med vattenkraft, som flerstädes framkallats af gällande bestämmelser om kungsådra, och hurusom genom ändring i stadgandena om flottled och kungsådra, särskildt uti forsar och vattenfall, vattendragens stora energiförråd borde kunna bättre än nu är fallet tillgodogöras för landets industri.

Den förändring, som 20 kap. byggningsbalken erhöll genom kongl. förordningen om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund af den 30 december 1880, vore ganska märklig i så måtto, att, då fråga vore om anläggande af nya verk och användande af hittills obegagnad vattenkraft i våra större vattendrag, der kungsådra förekomme, det mötte stora svårigheter att ens kunna utröna, huru mycket vatten med rätta tillkomme en strandegare; att förändringen utestängde möjlighet att på nyttigt sätt få använda äfven en del, större eller mindre, af den ofantliga vattenmängd, som genom nämnda kongl. förordning blifvit tilldelad kungsådran; och att förhållandet mellan de båda strandegarne på ömse sidor af ett vattendrag blefve nästan omöjligt att utreda, så att en rättvis fördelning dem emellan af den relativt obetydliga återstod, som kungsådran lemnat, kunde verkställas. Men äfven för äldre verk, som möjligen icke kunde förete särskildt tillstånd till sina dambyggnader — och dessa torde vara många — hade inträdt en osäker ställning, alldenstund de kunde utsättas för oberäkneliga rättstvister och om, i följd af sådana, de blefve hänvisade att i enlighet med nuvarande lag söka rättighet till ny dambyggnad, hade de icke blott blifvit beröfvade hvad de länge innehåft och ansett sig rätteligen innehafva, utan blefve då, liksom en anläggare af nytt verk, utsatta för alla här ofvan anförda svårigheter.

Skulle då vid ett vattenfall, antingen tvärt stupande eller mer eller mindre långsträckt, kungsådran beräknas till en tredjedel af vattendragets bredd och framgå i djupaste vattnet, vore det otvifvelaktigt, att den vid alla förekommande fall skulle sluka den ojemförligt större delen af framrinnande vattenmängden och lemna relativt högst litet åt de båda strandegarne. Derjemte komme dessa sins emellan att erhålla väsentligt olika anpartar af den dem tillkommande återstod af vattenmassan. Ty äfven om djupaste vattnet skulle ligga midt i strömfåran, kunde medeldjupet efter den ena strandegarens tredjedel vara betydligt mindre och, om vattnets hastighet vore lika vid båda stränderna, betydligt mindre vatten der framrinna än på motsatta sidan, för att icke tala om att en olika hastighet hos vattnet kunde ytterligare förstora denna olikhet. Här antoges dock, att kungsådran låge midt i strömmen och att de båda strandegarne finge njuta hvar sin tredjedel af bredden. Men lika ofta och till och med i vanligaste fall befunno sig största djupet ej midt i strömmen, utan mer eller mindre åt ena stranden, och då tillkomme ytterligare den orättvisan, att man icke ens af vattendragets bredd kunde åstadkomma en rättvis fördelning, ty ingen kunde

väl ifrågasätta att ena strandegaren hos grannen midt öfver skulle tillerkännas en del af strömmens bredd, som fattades honom.

Och likväl vore den urgammal denna grundsats, äfven upptagen i vattenrättsförordningens 1 §, att »en hvar eger att det vatten, som å hans grund finnes, sig tillgodogöra» eller att eganderätten till vattnet tillkomme den, som egde stranden; och i 4 § stode äfven dessa ord: »efter ty å hans hälft belöper».

Uti denna ursprungliga eganderätt hade visserligen tid efter annan en begränsning måst ske för att ej lägga hinder i vägen för vissa allmänna och enskilda intressen, såsom farled, fiske, flottled och för att skydda ofvan- och nedanför boende jord- och strandegare, och på 1600-talet uppkom namnet »kungsådra». Uti en sådan begränsning af deras ursprungliga rätt, så länge den höll sig blott inom behöfliga gränser, hade strandegarne, och det med rätta, måst finna sig. Men då denna begränsning, som under tidernas lopp blifvit allt större och större, slutligen utmynnat i nuvarande bestämmelse, att öfverallt i vattendraget kungsådran skulle omfatta en tredjedel af vattendragets bredd, och derigenom, utan att det vore behöfligt för andra allmänna eller enskilda intressen, beröfvat strandegaren större delen af det, som ursprungligen var hans tillhörighet, torde det vara skäl, att en utredning gjordes för att tillse, om ej sådant kunde förekommas och vårt land kunna, äfven utan att någons rätt förnärmades, få tillgodogöra sig den rikliga och billiga drifkraft, som försynen beskärt oss i landets många vattenfall.

Och detta torde väl ock kunna ske, då man besinnade, huru relativt litet vatten i en större ström behöfde tagas i anspråk för flottning, huru liten plats och litet vatten behöfdes, för att med ganska enkla anordningar fiskens upp- och nedgång ej skulle förhindras, och då segel- och båtled ej förekomme i den del af vattendragen, hvarom nu vore fråga.

Hvad beträffar den här ofvan först omförmälda framställning, anser Riksdagen en lagändring i det deri angifna syfte vara af behof påkallad.

Äfven öfriga ofvan berörda förslag hafva synts Riksdagen vara förtjenta af beaktande. Det är nemligen för landets industri af vigt, att möjlighet beredes till användning i möjligaste måtto af den billiga drifkraft, som naturen i vårt land i och genom vattenfallen och forsarne erbjuder, och det torde med fog kunna påstås, att särskildt bestämmelserna angående kungsådra härutinnan ställa sig hindrande i vägen långt mera, än hvad faktiskt befintliga intressen kunna betinga. I många fall torde kungsådras storlek kunna i väsentlig mån inskrän-

kas, utan att något men tillskyndas de intressen, för hvilkas tillgodo-seende dess öppenställande blifvit föreskrifvet, och under alla förhållanden måste det anses såsom olämpligt att skapa en *allmän* regel för förhållanden, som redan till sin natur äro af synnerligen skiftande art. Kungsådras öppenställande till nu lagstadgad bredd kan nemligen vara af behofvet påkallad i vissa vattendrag, särskildt i de mindre eller i sådana, der fallhöjden är ringa och stränderna låga, under det att i andra vattendrag kungsådras bredd utan ringaste skada kan betydligt inskränkas.

Riksdagen håller alltså före, att en med ledning af sakkunnige personers utlåtande företagen undersökning i hvarje speciellt fall bör vara afgörande i fråga om de inskränkningar, som kunna vara erforderliga uti den enskilde strandegarens förfoganderätt öfver vattnet, och hyser den uppfattningen, att med genomförande af en dylik grundsats industriens intressen utan men för andra intressenter kunna tillgodoses i långt högre grad, än hvad nu är förhållandet.

På grund af hvad sålunda anförts får Riksdagen anhålla, *dels* det Eders Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring uti gällande förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund, att uttrycklig bestämmelse meddelas, huru förfaras skall, då fråga om att för vattenverk göra ny eller förändra äldre dam anses beröra rättsegande utom den underrätts domvärjo, der den fastighet är belägen, å hvars grund byggnaden skall göras, *dels* ock att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru vida strandegare bör tillåtas att i vidsträcktare mån, än nu är medgifvet, tillgoda-göra sig vattenkraften i landets forsar och vattenfall, der sådant ske kan utan skada för fiske, flott- eller farled eller för någon, som ofvan eller nedan eger jord, vattenverk eller annan egendom, samt, om så anses vara förhållandet, för Riksdagen framlägga förslag till ändrade lagbestämmelser härutinnan.

Stockholm den 13 maj 1896.

Med undersåtlig vörndad.
